

MÜTAREKE DÖNEMİNDE BİR EŞKİYALIK ÖRNEĞİ: ALİ BATI OLAYI (6 Mayıs–18 Ağustos 1919)

Dr. İsmet ÜZEN*

ÖZET

Mardin’de İkinci Meşrutiyet’ten önce eşkıyalığa başlayan ve İkinci Meşrutiyet döneminde de buna devam Ali Batı, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra tekrar faaliyete geçmiş ve bölgeyi huzursuzluk içinde bırakmıştı. Mütareke dönemindeki Ali Batı’nın faaliyetleri İngiliz istihbarat subayı Binbaşı Noel’in bölgeye gelmesiyle paralellik arz etmektedir. İtilâf Devletleri’nin bölgeye müdahale etmesini önlemek için Osmanlı Devleti elinden geleni yapmış, ordu ve bölge aşiretlerinin işbirliği sonucu Ali Batı etkisiz hale getirilmiş ve bölgede sükûnet sağlanarak İtilâf Devletlerinin müdahalesi önlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Batı, E.W.C. Noel, Nusaybin, Midyat

A BANDIT IN THE SOUTH EAST OF ANATOLIA DURING THE ARMISTICE OF MOUDROS: AFFAIR OF ALI BATI (6 MAY - 18 AUGUST 1919)

ABSTRACT

Ali Batı who was a famous bandit for many years, began to disturb Nusaybin and Midyat district after the First World War. At the same time, British intelligence officer Major E.W.C. Noel had come to the region and his activities and activities of Ali Batı were parallel. When affair of Ali Batı began, in order to prevent the intervention of the Entente into the region the Ottomans urgently tried to destroy him. After the collaboration of the army and regional tribes, Ali Batı’s affair came to end. Thus, the disorder in the region and the intervention of the Entente were prevented.

Key Words: Ali Batı, E.W.C. Noel, Nusaybin, Midyat

---

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 30 Ekim 1918'de İtilâf Devletleriyle Osmanlı Devleti arasında Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmıştı. Bu Anlaşmanın imzalanmasından sonra, İtilâf Devletlerinin işgalleri, Osmanlı Hükümetleri üzerindeki baskıları, hükümetlerin kararlarına ve atamalarına müdahaleleri ve Türk ordusunun büyük bir bölümünü terhis ettirmeleri merkezî otoriteyi zayıf düşürmüştü. Rum ve Ermenilerin Anadolu'da top- rak talepleri ve galip İtilâf Devletlerinin Ateşkes Anlaşması hükümlerini kendilerine göre yorumlaması ve uygulaması da merkezî otoritenin zayıflamasına katkı yapmıştı. Mütareke döneminde Osmanlı Devleti'nin içine düşürüldüğü istikrarsızlık Anadolu'nun Batı ve Doğusunda şakilerin türemesi için daha da elverişli bir ortam yaratmıştı. Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri ışığında Mardin'e bağlı Nusaybin ve Midyat ilçelerinde etkili olan ve Osmanlı Devleti'ni hem idarî hem de askerî yön- den bir süre uğraştıran Ali Batı olayı incelenmiştir.

İngilizlerin Mütareke Sonrası Güneydoğu Anadolu Politikası ve İngiliz Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri

Mütareke sonrasında İngilizlerin Kuzey Irak'ta otoriteyi sağlama konusunda ciddi sıkıntıları vardı. Irak'taki İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı İstanbul'da Güneydoğu Anadolu'nun bağımsızlığı için başında Şura-yı Devlet Reisi Şeyh Abdülkadir, Seyyid Taha'nın kardeşi, Dr. Abdullah Cevdet ve Süleyman Nazif'in bulunduğu güçlü bir hareket ortaya çıktığını ve bu hareketin liderlerinin bölgede etkili olduğunu Hindistan Bakanlığı'na bildirmişti. Böylece Bağdat'taki İngilizler bölgede hâkimiyet kurmak için bu hareketin yardımcı olacağını düşünmüştü. Ancak İngiliz Dışişleri Paris Barış Konferansı'nda Ermeniler dışında başka bir etnik hareketle uğraşmak istememiş ve bu hareketin liderlerinin hiçbir şekilde desteklenmemesini istemişti. Daha sonraki gelişmeler İngilizlerin haklı olduğunu ortaya koymuştu. Çünkü İstanbul'daki Kürtçülük¹ genelde Hıristiyan ve özelde de İngiliz düşmanıydı. Bölge içinde ve dışında özellikle Halep ve Musul'a kadar İngiliz karşıtı faaliyetlere girişmişlerdi. Nisan 1919 ortalarında İngiliz

¹ Kürtçülük, İkinci Meşrutiyet'in ilanı ve geçici özgürlükçü ortamdan yararlanarak milliyetçi düşünceye sahip bazı eğitilmiş Kürtlerin çalışmalarıyla ortaya çıkmıştı. İkinci Meşrutiyet'ten önce bu kadar yoğun bir eğilim yoktu. Kürtçü hareketin içinde Türklerden ayrılma eğilimi de vardı. Geniş bilgi için bkz. Fatih Ünal, Kürt Meselesinin Ortaya Çıkışı (İkinci Meşrutiyet Dönemi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.

karşıtı Kürtçülerin güçleneceği ve Musul'da İngilizleri zor durumda bırakacağı gerekçesiyle, İstanbul'daki örgütün etkisiz kılınması ve liderlerinin İstanbul'dan sürülmesi gerektiği sonucuna varılmıştı². Aksi durumda bölgenin Paris Barış Konferansı'nda gündeme gelmesi ve İngilizlerin istemediği düzenlemelerin ortaya çıkması mümkündü. İngiliz ajanlarına göre, İngiliz karşıtı bu hareketi kapatılan İttihat ve Terakki Cemiyeti örgütlüyordu. Güneydoğu Anadolu'nun önemli olaylara gebe olduğunu düşünen İngilizler Sadrazam ve Harbiye Nazırı'na adamlar göndererek bölgede bir takım askerî tedbirler alınması için baskıda bulunmuştu. Bunları öğrenen Şeyh Abdülkadir hareketin İngiliz karşıtı olmadığına İngilizleri ikna etmeye çalışmıştı. Amiral Calthorpe Şeyh Abdülkadir'den ziyade Süleyman Nazif'in başında olduğu "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"ni asıl tehlike olarak görmüştü. Kendi Dışişleri'nden Hükümetinin Güneydoğu politikasının ne olduğunu sorduğu zaman henüz çok açık bir politikanın olmadığı cevabını almıştı. Çünkü çizilecek Ermeni devletinin sınırlarının belirsizliği ve Fransızların bölgede aktif rol alma istekleri kesin bir sonuca varmalarını engellemişti³.

İngilizler bu aşamada gelişmeleri kendi lehine çevirmek için Bağdat'taki ajanlarından E.W.C. Noel'i Nusaybin'e göndermeye karar vermişti. Binbaşı Noel 14 Nisan 1919'da Nusaybin'e varmıştı. Burada halkın Türk yanlısı olduğunu, Ermenilere düşmanlıklarını, Hıristiyan oldukları için Ermeni ve İngilizleri aynı kefeye koyduklarını ve bölgenin hiç de İngiliz yanlısı olmadığını fark etmişti. Burada daha sonra gezeceği yerlerin siyasî, iktisadî, siyasî, etnik ve dinî yapısı hakkında bilgi toplamış ve 20 Nisan'da Mardin'e gelmişti. Burada Mutasarrıf Zeki Bey'den başka Amerikan Misyonerleri ile Hıristiyan azınlıkları ziyaret ettikten sonra gözlemlerini anlatan raporunu Londra'ya göndermişti. Noel raporunda, Osmanlı Devleti'nin propagandası sonucu bölgedeki Müslümanların İngiliz işgalinden korktuğunu ve İngilizlere karşı koymak için silahlandığını, eğer bu olumsuz propaganda engellenmezse bölgeye girecek İngiliz askerinin çok zor durumda kalacağı değerlendirilmesini yapmıştı. Londra ise "birleşik bir Kürdistan'ın" hayata geçirilmesinin güç olduğunu, dikkate alınmaması gerektiğini ve Noel'in Kürt yanlısı tarafının ağır bastığı sonucuna varmıştı. 25 Ni-

² M. Kemal Öke, *İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Siyaseti ve Binbaşı E.W.C. Noel'in Faaliyetleri 1919*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s.22-23. Eser aynı zamanda Binbaşı Noel'in günlüğünü de kapsamaktadır.

³ Öke, a.g.e., s.23-26. Ayrıca bkz. Cezmi Eraslan, "Irak'ın Sömürgeleştirilmesine Bir Bakış (1915-1922)", *Irak Dosyası*, I, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2003, s.429-431.

san-10 Mayıs'ta Halep'te bulunan Noel 11 Mayıs'ta Mardin'e gelmiş, burada 5. Tümen Komutanı Albay Kenan Bey ile görüştüktan sonra 12 Mayıs'ta Midyat'a doğru yola çıkmıştı. 13 Mayıs akşamı daha önce Osmanlı Devleti tarafından amcası idam edilen bir Kürt aşiret reisine misafir olmuş ve reisin hâlâ Devlete kırgın olmadığını görünce çok şaşırılmıştı⁴.

14 Mayıs'ta Midyat'a gelen Noel görüştüğü Kürt subayların ve diğer Kürtlerin Hükümet'e bağlılığını görünce hayreti daha da artmış ve sonunda çevresindekilere İngilizlerin Ermenilerle asla işbirliği yapmadığını anlatmak zorunda kalmıştı. 17 Mayıs'ta Midyat'tan ayrılan Noel, Sor'a (?) giderken Habasbanî aşireti reisi İzzettin'e misafir olmuş ve İzzettin'in Ali Batı'ya düşman olduğunu görmüştü. Çevrede birkaç aşireti daha ziyaret eden Noel 23 Mayıs'ta Mardin'e dönmüştü. Daha sonra Derik üzerinden Diyarbakır'a giderken yolda Millî Aşireti Reisi İbrahim Paşa'nın oğullarının kampına misafir olmuş, Haziran başında Diyarbakır'a ulaşmıştı. Mardin'den sonra gezdiği yerlerde ve Diyarbakır'da halkın İngiliz yanlısı olup olmadığını anlamaya çalışan Noel, beklentilerinin aksini görünce hayal kırıklığına uğramıştı. Buna rağmen o hâlâ bölgede bir İngiliz himayesi veya yönetimi olabileceğini düşünmüştü. 14 Haziran'da Diyarbakır'dan ayrılan Noel Halep'e gitmiş ve burada bağımsız bir Kürdistan hayali peşinde olan Bedirhanîlerle⁵ görüşmeler yapmıştı. 21 Ağustos'ta Antep'te görüşmeler yapan Noel burada da umduğunu bulamamış ve 31 Ağustos gecesi Malatya'ya gitmek için yola çıkmıştı⁶. Bundan sonra görevi Elazığ Valisi Ali Galip ile birlikte Sivas Kongresi'ni dağıtma çabalarıyla ilgilidir.

Diğer yandan, bölgedeki Kürtçülük hareketine karşı hazırlıklı olan Mustafa Kemal Paşa birlik ve beraberlik vurgusunu yapmıştı. Mustafa Kemal Paşa Türk ve Kürtlerin öz kardeş olduklarını ve bunu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri aracılığıyla dünyaya göstermek kararlılığında olduğunu 15.

⁴ Öke, a.g.e., s.26-32. Noel, Kürtçeyi ve lehçelerini iyi bilen biriydi. Aynı eser, s.40 ve 113. Amiral Calthorpe Noel'in Kürt şampiyonluğuna soyunmasını ve sempatisini şu sözlerle anlatmıştı: "*Şimdi ki sıkıntım Kürtlerle... Bağdat'tan Noel geldi. İyi ve dirayetli bir adama benziyor, fakat o da başka bir fanatik. Kürtlerin peygamberi olarak ortaya çıkıyor. Ona göre, Kürtlerden cömert, soylu ve iyisi yoktur. Yine Noel'e bakılırsa, Ermenilerle Türkler de o kadar aşağılık ve tiksindiricidirler. Kürtler bir tek Ermeni'nin kılına bile dokunmamışlar, hatta binlercesini (tehcirden) kurtarmışlardır. Tam aksine, asıl Ermeniler Kürtleri katletmişlerdir. Korkarım, bu görüşleri ve yaklaşımı ile Noel bir Kürt Lawrence'ı olup karşınıza çıkacaktır.*" Öke, a.g.e., s.67.

⁵ İkinci Meşrutiyet dönemindeki faaliyetleri hakkında bkz. Ünal, a.g.e., s.82 vd.

⁶ Öke, a.g.e., s.33-41. 13 Eylül 1919'da Dâhiliye Nezâreti'nden Elazığ Vilayetine gönderilen şifrede, Noel, Bedirhanîlerden Celadet Ali, Kamuran Ali, Diyarbakırlı Cemil Paşazade Ekrem ve Hakkarili Rahmi beylerin bölgede dolaşıp yabancı bir devlet adına çalıştıkları bildirildiğini, konunun incelenerek elde edilecek bilgilerin bildirilmesi istenmişti. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **DH. ŞFR.**, 103/138.

Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'e 17 Haziran 1919 tarihli şifresiyle bildirmişti⁷. Yine Kazım Karabekir'e 24 Haziran 1919 tarihinde gönderdiği şifrede, Binbaşı Noel'in aşiretler nezdinde yaptığı girişimlerin Kürtlerin kendisine itibar etmemesi yüzünden hüsrarla sonuçlandığı bildiriyordu⁸. Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra Mart 1921'den başlayarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden Meclise bağlılık ve Kürdistan meselesinin olmadığı ve ortak kaderi paylaştıklarına dair ulema, eşref ve aşiret reislerinin imzalı çeşitli telgrafları Meclise ulaşmıştır⁹.

Binbaşı Noel-Ali Batı İlişkisi Üzerine

Binbaşı Noel'in günlüğünde, Ali Batı ile bir görüşme olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Günlükte, Ali Batı ile ilgili kayda değer bilgi yukarıda değinildiği gibi, Noel'in Habasbanî aşireti reisi İzzettin'i ziyareti sırasında ikisinin birbirine düşman olduğunu öğrenmiş olmasıdır. Bunun dışında, Ali Batı'nın İngilizlerle ilişkisini ve İngilizlerin bölgedeki faaliyetlerini gösteren çok az bilgi mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmayı'nın Mütareke dönemindeki İç İsyancıları konu alan **İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921** adlı yayınında yer alan bilgilere göre, Midyat'ın güneyindeki aşiretlerden birisinin reisi olan Ali Batı Mütareke'den sonraki istikrarsız ortamdan faydalanarak Cizre, Nusaybin, Savur ve Mardin yörelerine hâkim olmaya çalışmıştır. Bunun için İngilizlerle de anlaşarak onların yardımını sağlamaya gayret etmiştir. Bölgenin bazı ileri gelenleri de İngilizlerin kışkırtmalarıyla bir Kürdistan kurulması için çabalıyordu. Ali Batı da "*hükümet zayıf düştüğünden padişah bu bölgenin muhafazasını ba-*

⁷ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, TTK Basımevi, Ankara 1991, No. 24, s.36-37.

⁸ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, No.37, s.48. Telgrafta şu ifadeler yer alıyordu: "*Mr. Noel isminde bir İngiliz binbaşı Urfa'dan Siverek tarikiyle Viranşehir'e giderek (Milli) aşairi rüesasiyle görüşmüş ve Urfa'ya avdet eylemiştir. Hükümeti Osmaniye aleyhinde pek fena propagandalar yapmıştır. Rüşeyatı aşairden aldığı kati cevaplar kendisini memnun etmemiştir. Kürtler bilakayı şart devletten ve Türk kardeşlerinden ayrılmayacaklarını bu uğurda en son neferlerine varıncaya kadar fedayı hayata amade bulduklarını söylemiştir. Ve mumaileyhin vermek istediği külliyetli parayı kabul etmeyerek ibrazı hamiyet ve namus eylemiştir. (...)*"

⁹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:1, İn'ikad:8, 17.3.1337, C:1, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1954, s.132-133. Yine Kürdistan meselesinin olmadığına, Kürtleri ancak Büyük Millet Meclisi'nin temsil edebileceğine, Londra Konferansı'nda Kürtleri temsil etmeğe Büyük Millet Meclisi temsilcilerinin yetkili olduğuna dair bölgeden çekilen telgraflar için bkz. Aynı eser, İn'ikad:9, 19.3.1337, s.140-141; İn'ikad:14, 31.3.1337, s.280-281; İn'ikad:17, 7.4.1337, s.374. Dâhiliye Nezâreti'nden Erzurum, Bitlis, Sivas, Erzincan, Urfa, Van ve Elazığ vilayetlerine gönderilen telgrafta, Paris Barış Konferansı'nda Kürtleri temsil ettiğini ve Ermenilerle birlikte Kürtlerin Osmanlı Devleti'nden ayrılmak istediğini iddia eden Şerif Paşanın hiçbir zaman Kürtlerin temsilcisi olmadığı ve Kürtleri temsil edemeyeceğini belirten ahali ve aşiretlerin Paris'teki İtilâf Devletleri temsilcilerine çekecekleri telgrafların bekletmeden hemen gönderilmesi istenmişti. BOA, DH. ŞFR., 107/104.

na emanet etti. Yakında Mardin’de oturarak buraları muhafaza edeceğim” diyerek Midyat, Nusaybin ve Savur’da aşiretlerin bir kısmını da etkisi altına almıştı¹⁰. Yalnız bu eserde Ali Batı’nın İngilizlerle olan ilişkilerini beleleyecek ATESE belgeleri kaynak olarak gösterilmemiştir.

Yine Türk Genelkurmayı’nın diğer bir yayını olan **Harp Tarihi Belgeleri Dergisi**’nde Binbaşı Ömer¹¹, Ali Batı olayının bir özetini yazmıştır. Binbaşı Ömer’e göre, Mütareke’den sonra General Edmond Allenby’nin¹² 6. Osmanlı Ordusunun lağvı için baskı yaptığı bir zamanda Güneydoğu Anadolu’da hükümeteşizlik yüzünden büyük bir boşluk oluşmuştu. Millî Aşireti Başkanı Mahmut Bey’in kardeşlerinden İsmail Bey ve Timur Bey Siverek, Osmaniye ve Çermik yöresinde dolaşarak Kürt bağımsızlığından söz etmişlerdi. Ayrıca, Diyarbakır, Elazığ illerinin ve Urfa Livası’nın kendilerine verileceğinden bahsederek halkı etkilemeye çalışmışlardı. Bundan başka, Süleymaniye’nin siyâsî hâkimi olan İngiliz Binbaşı Noel¹³, Mardin, Midyat, Savur, Derik ve Viranşehir bölgelerini dolaşarak İngiliz koruyuculuğunda bir Kürdistan hükümetinin kurulması propagandasını yapmıştı. 2 Haziran 1919’da İngiliz Irak Ordusu Başkomutanlığı Kurmay Başkanı Albay Senttel de propaganda yapmak için Mardin’e gelmiş, 2/3 Haziran gecesini Türk 5. Tümen Komutanının yanında geçirdikten sonra 3 Haziran’da Nusaybin’e giderek Binbaşı Noel ile görüşmüştü. Diğer yandan, Siirt’te Kürdistan’ın Osmanlı Hükümeti’nden ayrılmasını savunan bildiriler dağıttırılmış ve Diyarbakır’daki Kürt Kulübü’ne¹⁴ de İngiliz koruyuculuğunda Kürdistan’ın bağımsızlığı propagandasını yaptırmışlardı. Şırnak Kaymakamı, Tanzalı Osman, Jiljanlı Resul ve Ali Batı’nın görünüşte ticaret amacıyla ama gerçekte ise Siirt ve yöresini İngiliz idaresine vermek için siyâsî hâkim nezdinde girişimlerde bulunmak üzere Musul’a gönderildiği bildirmişti. Bunun üzerine, Ali Batı’nın Şırnak’a dönüşünde tutuklanması için

¹⁰ T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921**, C.6, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974, s.41-42.

¹¹ Belge Osmanlıca olup Türkçe transkripsiyonu da verilmiştir. Ancak Binbaşı Ömer’in adı Ali Batı olayının bastırılmasında rol alan subaylar içinde geçmemektedir.

¹² İngiliz Mısır Sefer Kuvveti Komutanı. Birinci ve İkinci Gazze savaşlarının mağlubiyeti üzerine General A. Murray’in yerine 1917 yazında atanmıştı. Mütareke’ye kadar Filistin’de İngiliz Sefer Kuvvetine komuta etmişti.

¹³ Binbaşı Noel’in Süleymaniye’nin siyâsî hâkimi olduğu bilgisinin yanlış olduğunu belirtmek gerekir.

¹⁴ Kürt Tealî Cemiyeti’nin şubesi idi. Diğer şubeler Bitlis, Silvan, Siverek, Elazığ, Dersim ve Malatya’da idi. Bilgi için bkz. Yücel Özkaya v.d., **Millî Mücadele Tarihi**, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.122 vd.

tedbirler alınmış iken, 2 Haziran 1919'da Ali Batı 500 kadar silahlı adamıyla Midyat'a girmişti¹⁵. Dâhiliye Nezareti'nin dönem ile ilgili belgelerinde Mardin ve Diyarbakır'da dolaşan bu iki İngiliz subayı hiç anılmamıştır.

Son olarak, Diyarbakır Vali Vekili Mustafa Nadir'in Ali Batı olayı hakkında Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği 16 Haziran 1919 tarihli şifreli telgrafı bilgiler vermektedir. Ali Batı olayının son 10 günü hakkında verilen özet bilginin sonunda, Kolordunun tahminine göre, Ali Batı'nın 10 günden beri harcadığı çok sayıdaki cephanenin Musul'dan Türk Ordusu'nun terk ettiği cephaneden sağlandığı, bunların İngilizler tarafından kendisine gizlice verildiği ve Ali Batı'nın yakınlarından Şemun (?) adındaki şeririn gördüğü baskı üzerine Musul'a firar etmesinin de bu düşüncüyü onayladığı belirtilmektedir¹⁶.

Ali Batı Olayı

Ali Batı'nın sadece 1919'da ortaya çıkan biri olmadığı anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre, II. Meşrutiyetin ilanından önce eşkiyalığa başlamıştır. Kasım 1913 tarihli arşiv belgesinde, Diyarbakır Vilayeti sınırları içinde Ali Batı, Hüseyin Ferho ve Saruhanî adlı şakilerin beş aylık takip ve alınan tedbirler sonunda teslim olmak zorunda kaldıkları ifade edilmiştir¹⁷. Akrabalarıyla birlikte Elazığ'da hapsedilen Ali Batı, bir süre sonra adamları tarafından hapisten kaçırılmıştır¹⁸. Ancak Ali Batı'nın ne zaman firar ettiği hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

Ali Batı'nın 1919'da faaliyete geçtiği dönemde bölgedeki askerî birliklerin vaziyeti hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Ancak her birliğin nerede olduğundan ziyade sadece konumuzla alakalı olan Mardin, Nusaybin ve Midyat'taki birliklerin bulunduğu yerler belirtilecektir. Mütareke döneminde bölge 13. Kolorduya bağlıydı. Karargâhı Diyarbakır'da, 2. Tümenin 6. Piyade Alay karargâhı ve 3. Taburu Midyat'ta, 5. Tümen karargâhı Mardin'de, aynı tümenin 24. Piyade Alay karargâhı ve 2. ve 3. Taburları Nusaybin'deydi¹⁹.

¹⁵ **Harp Tarihi Belgeleri Dergisi**, Belge No.1596, S.74, Mart 1976, s.6.

¹⁶ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 23/97, Lef. 9.

¹⁷ Diyarbakır Vali Vekilinin Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği rapor. BOA, **DH. EUM. MTK.**, 74/51, Lef.2.

¹⁸ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 19/6, Lef. 3; BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 11/43, Lef. 2.

¹⁹ **İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921**, s.40-41.

İncelediğimiz dönem açısından, Ali Batı'nın eyleme geçmesiyle ilgili en erken tarihli belge 6 Mayıs 1919 tarihli şifredir. Diyarbakır Vali Vekili'nin Dâhiliye Nezareti'ne bildirdiğine göre, uzun bir süre sessiz kalan şaki Ali Batı'nın civardaki bazı aşiretlerle birlikte Serçe Han civarındaki köylere tecavüz ederek bunlardan birisini harap etmişti. Olayın genişlemesini önlemek üzere nizamiye ve jandarmadan oluşan müfrezeler sevk edilmişti. Ali Batı'nın ölü veya diri ele geçirilmesi için Mardin Mutasarrıflığından ve 5. Tümenen kazaya kesin talimatlar verilmişti²⁰. Bunun üzerine, Dâhiliye Nezareti 10 Mayıs 1919 tarihli şifreyle şaki Ali Batı hakkındaki takibat neticesinin acele bildirilmesini istemişti²¹.

İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921 adlı esere göre, Ali Batı 11 Mayıs günü emrindeki 100 silahlı ile Nusaybin'e gelmişti. Bu sırada Nusaybin'deki Hükümete ait kuvvetlerin muharip er sayısı 100 kişiyi geçmemekteydi. Olayın duyulması üzerine 12 Mayıs 1919 günü akşamı 5. Tümen Komutanlığı tarafından gönderilen kuvvetler şunlardı: 14. Alay 3. Tabur Komutanı Yüzbaşı Yusuf Ziya'nın komutasında, 1. Süvari Alayının Mardin'deki 3. Bölüğü, 14. Alaydan katırlara bindirilmiş 70 kadar piyade ve bir makineli tüfekten ibaret kuvvetle, Derbesiye'de bulunan 24. Alayın 25 mevcutlu bölüğü²². 14 Mayıs 1919'da Vali Vekili Mustafa Nadir'in Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği şifreli telgrafta, Mardin'de bulunan 5. Tümen Komutanı tarafından toplanabilen 150 kadar perakende nizamiye kuvvetinin Ali Batı üzerine sevk edildiği ve sonucun ayrıca bildirileceği ifade edilmekteydi²³. Buna 18 Mayıs'ta cevap veren Dâhiliye Nezareti, Ali Batı'nın yakalanmasının lüzumlu olduğunu bildirmekteydi²⁴.

Diyarbakır Vali Vekili Mustafa Nadir'in Dâhiliye Nezareti'ne 22 Mayıs 1919'da gönderdiği uzun telgrafta olayın detayları hakkında şu bilgilere yer vermekteydi: Ali Batı 300 kadar silahlı "*haşaratıyla*" Nusaybin'e gelmişti. Burada 3 mahkûmu tahliye ettirmiş ve buna karşılık oradaki Alay Komutanı her nedense buna sessiz kalmıştı. Ali Batı Nusaybin'e gelir gelmez ahali ve tüccardan para istemiş ve avenesi için kasabadaki dükkânlardan ücret ödmeden eşya almıştı. Nusaybin Kaymakamı bunun engellenmesi için talepte bulunmuş ama Alay Komutanı buna da hareketsiz kalmış-

²⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ., 9/6, Lef.9.

²¹ BOA, DH. EUM. AYŞ., 9/6, Lef.7; BOA, DH. ŞFR., 99/119.

²² **İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921**, s.42.

²³ BOA, DH. EUM. AYŞ., 9/6, Lef.6.

²⁴ BOA, DH. ŞFR., 99/243.

tı. Tümen Komutanının Mardin'den gönderdiği süvari ve piyade takviye birliği kasabayı kuşatmıştı. Bunun üzerine, Ali Batı telaşa düşerek kendisine karşı bir eyleme geçilmesi halinde kasabayı yakmak ve katliam yapmak tehdidinde bulunmuştu. Büyük bir hata olarak Kaza Kaymakamı ile Alay Komutanı Ali Batı'nın ayağına kadar gitmişti. Ali Batı bunları öldürmek istemiş ancak hane sahibinin şefaatiyle kurtulmuşlardı. Ardından, Ali Batı ve adamları kışlanın önündeki topun ve 2 mitralyözün 400 metre uzağından geçip gitmişti. Kaçan eşkiyaya ateş açılması için subayların ve Kaymakamın ricası Alay Komutanı tarafından ret edilmesi üzerine Ali Batı rahatça dağlara çekilmişti. Daha sonraki günlerde Ali Batı'nın adamları kasabaya geceleyin ateş ederek tehdidinde devam etmişti. Vali Vekili, Ali Batı'nın ele geçirilmesi için Mutasarrıflığa ve Kolorduya kesin talimatlar vermiş ve bölgenin güvenliğinin sağlanması için olağan üstü tedbirlere baş vurmaya zorunda kalmıştı. Bu çerçevede, Ali Batı'nın ölü veya diri ele geçirilmesi için 17 Mayıs 1919'da istenen 100 liralık mükâfatın 200 liraya çıkarılması emrinin hızlandırılmasını istemişti²⁵.

Diğer taraftan Mardin'den Nusaybin'e sevk edilmiş olan Yüzbaşı Yusuf Ziya komutasındaki kuvvetler Harapokurt köyü yakınında Ali Batı tarafı 20 kadar eşkiya ile karşılaşmıştı. Çıkan çatışmada çoğu öldürülmüş ve bir kaç da kaçmıştı. Yüzbaşı Yusuf Ziya da yaralanmıştı²⁶. Olay hakkında Diyarbakır Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Mayıs 1919 tarihli tahriratta, çıkan çatışmada 13 şakinin ölü ve birinin sağ ele geçirildiği bildirilmişti²⁷.

15 Mayıs 1919'da Diyarbakır Vali Vekili'nin Mardin Mutasarrıfı hakkında Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği şifrede 5. Tümen Komutanının kendisine verdiği şu bilgilere yer verilmekteydi: Mutasarrıf gizli ve önemli siyasî meselelere varıncaya kadar her işi de İdare Meclisi kararına başvurmaktadır. Kendisiyle bazı önemli işler hakkında gece görüşmek gerektiği zaman hastalığını bahane ederek ret etmekte ve “*gündüzleri akşama kadar çalışıyorum gece katiyen işe bakmam*” demektedir²⁸. Muhtemelen bu şifreli telgrafa dayanarak Dâhiliye Nezareti 19 Mayıs 1919'da Diyarbakır Vilayeti'ne gönderdiği şifrede Mardin Mutasarrıfı hakkındaki görüşleri sorul-

²⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.12. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921 adlı eserde Ali Batı'nın 100 kişilik kuvvetle Nusaybin'e geldiği belirtilmektedir. s.42.

²⁶ İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921, s.42.

²⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ., 13/69.

²⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ., 9/6, Lef.3.

muştı²⁹. Buna 21 Mayıs'ta cevap veren Vali Vekili, Mardin'e yeni gelen Mutasarrıf Bey ile fazla ilişkisi olmadığını bildirmişti³⁰.

Ali Batı'nın Başına Ödül Konması

Bu dönemde Diyarbakır Vali Vekili tarafından Ali Batı olayını etkisiz kılmak ve halktan yardım sağlamak için başına ödül koyma girişiminde bulunulmuştu. Bu yöntem çağlar boyunca her zaman merkezî yönetimin eşkıyanın yakalanması için başvurduğu bir yöntem olmuştur. Diyarbakır Vali Vekili'nin 17 Mayıs 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği şifrede, askerî tedbirlerin yanında halkı teşvik etmek için Ali Batı'nın kellesini getirene nakdî mükâfat olarak 100 lirayı Ordu Kumandanlığına teklif ettiğini, bir şekilde eşkıyanın ortadan kaldırılması gerekli olduğu için bu miktarın altın olarak değiştirilmesini talep etmişti³¹. Buna 25 Mayıs 1919'da cevap veren Dâhiliye Nezareti, Ali Batı'nın yakalanmasına yardımcı olacaksa bunu temin edenlerin mükâfatlandırılmalarının doğal olduğunu, bununla beraber, bu işin güvenlik güçleriyle yapılmasına itina edilmesi gerektiğini bildirmişti³².

Diyarbakır Vali Vekili'nin bu yazıya 26 Mayıs'ta verdiği cevapta, Ali Batı'nın güvenlik güçleriyle sürekli izlendiğini, bununla beraber, Ali Batı'nın her ne şekilde olursa olsun ele geçirilmesi için mükâfat olarak istenilen 200 liranın harcanma emrinin acilen Maliye Nezareti'nden verilmesi gerektiğini bildirmişti³³. Dâhiliye Nezareti'nin 27 Mayıs 1919 tarihli cevabında, mükâfat takdiri işinin görüşülmekte olduğu ifade edilmiştir³⁴. Ödül işinin nasıl sonuçlandığı konusunda bunlardan başka bilgi yoktur.

Aynı dönemde başka bir konu gündeme gelmiştir. O da Ali Batı'nın Elazığ'da tutuklu bulunan akrabalarının bir miktar para karşılığında serbest bırakılacağı dedikodusuydu. Bu konuda 13. Kolordu Kumandan Vekili Cevdet, 31 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği yazıda şu konulara değinmişti: Ali Batı'nın Elazığ'da tutuklu bulunan akrabalarının tahliyesi için adı geçenden 1.000 lira talep edilmiş ve Ali Batı tarafından bu paranın

²⁹ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 9/6, Lef.1/2; BOA, **DH. ŞFR.**, 99/276. Binbaşı Noel'e göre, Mutasarrıf Zeki Bey İngiliz yanlısı ve İttihat ve Terakki Cemiyeti düşmanıydı. Öke, **a.g.e.**, s.32.

³⁰ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 9/6, Lef.2.

³¹ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 14/27, Lef.14.

³² BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 14/27, Lef.11; BOA, **DH. ŞFR.**, 99/342.

³³ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 14/27, Lef.10.

³⁴ BOA, **DH. EUM. AYŞ.**, 14/27, Lef. 8/1.

bir kısmı gönderilmiş kalanı da tamamlanmaya çalışıldığı güvenilir kaynaklardan öğrenilmiştir. Tutuklu bulunanlar gayet tehlikeli kimseler olmasından dolayı, bunların tahliyesi durumunda Diyarbakır Vilayeti'nde güvenlik fevkalade tehlikeye düşecektir. Her ne suretle olursa olsun bunların tahliye edilmemeleri ve kaçmalarına meydan verilmemesi için tutuklu kalmalarına son derece dikkat edilmesi konusu Elazığ Vilayeti'ne yazılmıştır. Durumun Dâhiliye ve Adliye Nezaretlerine de bildirilerek mümkünse bunların Sivas veya Ankara'ya sevk edilmeleri uygun görülmüştür³⁵.

Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği 3 Haziran 1919 tarihli yazıda, 1.000 lira talebinin kimin tarafından ve ne maksatla yapıldığı meçhul olmakla beraber soruşturulmaya değer bir mesele olduğunu, bu mahkûmların serbest kalması halinde doğacak sıkıntılar göz önünde bulundurularak tutuklu kalmaları konusuna özellikle dikkat edilmesi için gereken yerlere emirler verilmesini istemişti. Ayrıca mümkünse bunların Kolordunun teklifi üzerine yukarıda adı geçen yerlere nakledilmelerinin uygun olduğu ve durumun Adliye Nezareti'ne de bildirildiği ifade edilmişti³⁶. Bu konuda nasıl bir uygulama yapıldığı hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

Ali Batı'nın Ele Geçirilmesi

Askerî takibatın baskısı sonunda Nusaybin bölgesinde barınamayacağını anlayan Ali Batı, kuvvetleriyle Midyat'ın güneyine geçmişti. Binbaşı Ömer'e göre, Ali Batı 500 kadar adamıyla 2 Haziran 1919'da Midyat'a gelerek Hükümete hakaret etmiş ve adamlarından Çelikli Abdülkerim'e Gerboran nahiyesini bastırmış, Nahiye Müdürünün ve Menzil Komutanının kişisel eşyalarını gasp ederek yağma ettirmişti³⁷. Ancak mevcut belgelerde Ali Batı'nın Midyat'a girdiği konusunda bir bilgi yoktur.

Ali Batı'nın Midyat'ın güneyine çekilmesi üzerine 5. Tümen Komutanı 2. Tümenin Midyat'ta bulunan 6. Piyade Alayına gerekli emirleri vermiş ve Nusaybin'de bulunan kuvvetleri de bu hizmete ayırmıştı. 200 kişilik 6. Piyade Alayı bir dağ topu, dört ağır makineli tüfeğe sahipti. Ayrıca bölge halkından 800 kadar kuvvet de sağlanmıştı. Nusaybin'den sevk edilen kuvvetler de kuzeye ilerlemişti. 4 Haziran 1919 gününden itibaren asilerle

³⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ., 11/43, Lef. 2.

³⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ., 11/43, Lef.1; BOA, DH. ŞFR., 100/56.

³⁷ Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, S.74, Belge No.1596, s.6-7.

Midyat'ın güney batısındaki Mekre'de şiddetli çarpışmalar başlamış ve 7 saat süren çarpışmadan sonra eşkıya 40 kadar ölü ve bir o kadar da yaralı vermişti³⁸. Vali Vekilinin 7 Haziran 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği şifrede, askerden de 2 er şehit olduğu ve bir subayla 5 erin yaralandığı, dağılan “*haşaratın*” bir kısmının köylerine döndüğü, bir kısmının da şeyhlerin aracılığıyla Hükümete bağlılıklarını bildirdiği ve takibata devam edildiği belirtilmişti³⁹.

Ali Batı, gecenin karanlığından da faydalanarak, çok sarp olan araziden beraberinde kalan 500 kadar silahlı adamıyla kaçmayı başarmıştı. Takip müfrezelerine direnemeyen Ali Batı Basibrin Nahiyesinde kendi merkezi olan Midyat'ın 15. km. kadar güneydoğusundaki Mezizah köyü batı sırtlarında ve 4 km. uzunluğunda bir cephe tutup savunma hazırlıklarına başlamıştı⁴⁰. Takip müfrezeleri 9/10 Haziran gecesini burada şakilerle temas kurarak her iki yandan eşkıyayı sarmış ve durumun ciddiyetini kavrayan eşkıya tamamen dağılmıştı. Ali Batı da kendisine en bağlı adamlarından 100 kadarıyla Deyr'ül-amr'a kaçmıştı. Ali Batı, bütün köylüleri ve Yezidîleri isyana teşvik etmiş ama başarılı olamamıştı. Bu arada 5. Tümen Komutanı da Midyat'ta bir bildiri yayımlayarak “*hükümetin yalnız Ali Batı'yı takip ettiğini, köylülerin ve aşiretlerin bu hayduda yardımda bulunmamak şartıyla serbest olduğunu*” ilan etmişti⁴¹. Ordunun başarılı harekâtı ve bu bildiri çevredeki aşiretlerin Ali Batı'ya daha fazla destek vermesine engel olmuş olmalıdır.

Diyarbakır Vali Vekili Mustafa Nadir son gelişmeler hakkında 16 Haziran 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne şu bilgileri vermişti: Ali Batı, 10 gündün beri aralıksız devam eden takibat ve saldırılarla kendi köyünde de barınamamıştır. Kendisine katılan bazı aşiretler Hükümet lehine dönmüştür. Halen Basibrin Nahiyesi dâhilinde bir yerden diğer bir yere geçmektedir. Müfrezeler tarafından yapılan takibat sonucu adamlarından 100 kadar ölü ve 100 kadar yaralı olduğu tahmin edilmektedir. Askerden de bir subay, 14 er yaralı ve 5 şehit ile askere yardımcı olan aşiretlerden de bir miktar kayıp verilmiştir⁴².

³⁸ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921*, s.42-43; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, S.74, Belge No.1596, s.7; BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.13 ve Lef.12.

³⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.13.

⁴⁰ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921*, s.43; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, S.74, Belge No.1596, s.7; BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.12.

⁴¹ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921*, s.43. Son çarpışmada Ali Batı'nın adamlarından 40 kişi ölü olarak ele geçirilmişti. BOA, DH. ŞFR., 100/93.

⁴² BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef. 9.

Diyarbakır'dan Harbiye Nezareti'ne 22 Haziran 1919'da gönderilen şifrede Ali Batı olayı ile gelişmeler hakkında da şu bilgiler verilmekteydi: Basibrin köyüne sığınan şaki Ali Batı Vetaralimar (?) köyüne geldiği zaman Salhan ve Domanan aşiretlerine kendisine katılmalarını teklif etmiştir. Fakat bu aşiretlerden ret cevabı alması ve köylerinden çıkmasını istemeleri üzerine köyü terk etmiştir. İsyan eden bütün aşiretler Kuran-ı Kerime, el basarak Ali Batı ile daima düşman kalacaklarına yemin etmişlerdir. Bu durumda takip müfrezelerinde bulunan Midyat Kaymakamı, Ali Batı'nın bir müddet sorun çıkarmayacağı düşünerek askerî birliklerle Midyat'a dönmeye karar vermiştir. Takip müfrezesinde bulunan Saruhan'ın Ali Batı'nın izini takip edeceğini vaat etmesi üzerine Saruhan mıntıkasında Basibrin'i gözetlemek üzere 40 kişilik bir müfreze bırakılmıştır⁴³.

Takibat sonucunda yalnız kalmış olan Ali Batı'nın artık bir süre sorun çıkaramayacağı düşüncesinden dolayı takibin devamına lüzum görülmediği ve Ali Batı sorununa şimdilik son verilmiş olduğuna dair 13. Kolordu Kumandanlığından gönderilen telgraf, bilgi için Harbiye Nazırı Ferid Paşa tarafından 3 Temmuz 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir⁴⁴.

Bu aşamada 6. Piyade Alay Komutanı Binbaşı Pehlivanzade Nuri, Ali Batı'nın küçük gruplara ayrılmış müfrezelerle aranması işine başlamıştı. Bu yöntem ve sıkı takip sonucunda, 18 Ağustos 1919 günü Ali Batı'nın gizlendiği öğrenilen Medah mevki basılmış ve 2 saat kadar süren bir çarpışmadan sonra eşkiya başı ölü olarak ele geçirilmişti. Daha sonra cesedi Midyat'ta halka teşhir edilmişti⁴⁵. Böylece uzun süre bölgede huzursuzluk çıkaran Ali Batı olayı sona ermişti.

Binbaşı Ömer ise özellikle Alay Komutanı ve Ali Batı'nın ölü olarak ele geçiriliş tarihi hakkında biraz farklı bilgiler vermektedir. Buna göre, 6. Alay Komutanı Yarıbay Nuri Ali Batı'nın hile ile ele geçirilmesine karar vermişti. 5 Temmuz 1919'da Besabirin'i 15 kişilik bir kuvvetle ansızın basarak Medah adındaki yerde 2 saatlik bir çatışmadan sonra Ali Batı'yı ölü olarak ele geçirmişti⁴⁶.

⁴³ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.3.

⁴⁴ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.1.

⁴⁵ *İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919–1921*, s.43.

⁴⁶ *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, S.74, Belge No.1596, s.7.

Diyarbakır Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen 24 Ağustos 1919 tarihli telgrafta, Ali Batı'nın ölü olarak ele geçirildiği ve Vilayetin zararlı bir eşkiyadan kurtulduğu bildirilmekteydi⁴⁷. 24 Ağustos tarihli telgrafi göz önünde tutarsak, Binbaşı Ömer'in 5 Temmuz 1919'da Ali Batı'nın ölü olarak geçirildiği bilgisinin tutarsız olduğu ve **İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921** adlı eserdeki 18 Ağustos 1919 tarihinin daha makul olduğu görülmektedir.

Ali Batı Olayında Muvaffakiyetleri Görülenlerin Ödüllendirilmesi

Diyarbakır valisi Faik Ali tarafından 1 Eylül 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda, şaki Ali Batı'nın kökünün kazanması konusunda önemli hizmetleri görülen Midyat Kaymakamı Mazhar Beyin münasip bir nişanla, Basirin Nahiyesi Müdürü Faik Efendi ile aşiret reislerinden Mezineli (?) Ali Çelebi ve Keferzili Mahmud Salih ve Salhan aşireti reisi Ramazan ve Kasrî İzzeddin Ağaların 5. ve Mardin Merkez Jandarma Takım Komutan Vekili Serçavuş Hasan Efendinin madalya ile taltifleri talep edilmişti⁴⁸. Dâhiliye Nezareti'nden 7 Eylül 1919'da Umum Jandarma Komutanlığına gönderilen tezkirede de Mardin Merkez Jandarma Takım Komutanı Vekili Hasan Efendi'nin ödüllendirilmesi istenmişti⁴⁹.

Diyarbakır Valisi Faik Ali 17 Eylül 1919'da Dâhiliye Nezareti'nden Midyat Kaymakamı Mazhar Beyin ödüllendirilmesi işinin hızlandırılmasını istemişti⁵⁰. Dâhiliye Nezareti de 7 Ekim 1919'da Sadarete gönderdiği yazıda yukarıda adı geçenlerin ödüllendirilmesinin uygun görüldüğünü bildirmişti⁵¹. Bu konuda Padişaha sunulmak üzere 11 Ekim 1919'da hazırlanan iradede Midyat Kaymakamı Mazhar Beyin 4. ve Basirin Nahiyesi Müdürü Faik Efendi ile aşiret reislerinden Mezineli Ali Çelebi ve Keferizli Mehmed Salih ve Salhan aşireti reisi Ramazan ve Kasarlı İzzeddin ağalara 5. rütbelerden birer kıtça mecidî nişanları verilmesi talep edilmişti⁵². Bu konudaki İrade-i Seniyye de 13 Ekim 1919'da çıkmıştı⁵³.

⁴⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ., 19/6, Lef.2.

⁴⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.8.

⁴⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef 1.

⁵⁰ BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.7.

⁵¹ BOA, DH. EUM. AYŞ., 23/97, Lef.2/1.

⁵² BOA, DUİT, 64/114.

⁵³ BOA, DUİT, 64/114.

Olayda Mülkî-Askerî Otorite İşbirliği Konusu

Diyarbakır Vali Vekili Mustafa Nadir'in Dâhiliye Nezareti'ne 22 Mayıs 1919'da gönderdiği telgrafında, Ali Batı olayından yola çıkarak şu değerlendirmeleri yapmıştı: Daha önce Kolordu Vilayeti 3 bölgeye ayırarak oralarda toplu bulunduracağı kuvvetlerle benzer eşkıya olaylarını yok edeceğini vaat etmişti. Gerek Ali Batı olayında gerekse Vilayetin diğer bölgelerinde eşkıyanın küçük bir başarısızlığa uğradıktan sonra hemen sorunun uzlaşmayla çözümlenmesini teklif etmeye başlamıştı. Hâlbuki böyle bir durumda eşkıyanın uzlaşma tekliflerini kabul etmek yerine eşkıyanın tümüyle yok edilmesinden başka başvurulacak bir yol yoktu. Asker, subay ve komutanların ara sıra mülkî memurların tekliflerini dikkate almadan hareket etmeleri sorunun çözümünü zorlaştırmaktaydı. Bu açıdan askerî kanattan olumlu ve sonuç verecek bir hizmet beklenemezdi. Bu nedenle Vilayetin güvenliğini sağlamak için daha önce talep edilen jandarma teşkilatının bir an önce kurulması gerektiği teklif edilmekteydi⁵⁴.

Dâhiliye Nezareti, buna şu cevapları vermişti: Bölgedeki olayların jandarma tarafından halledilmesi ve askerî güç kullanarak İtilâf Devletleri gözünde olayların büyük gösterilmemesi gerekir. Ali Batı'nın daha Nusaybin'de iken ele geçirilmesinde tedbirsizliği anlaşılan Alay Komutanı cezalandırılmak üzere Diyarbakır'a gönderilmiştir. Eşkîya takibi ve güvenliğin sağlanması hakkında 13. Kolordu tarafından mümkün olan her şey yapılmaktadır. Fakat Kolordu sorumluluk bölgesindeki eşkıyalık ve güvenlik sorunları birden fazladır ve ardı ardına gelmektedir. Her bir olay için askerî kuvvet gönderilmesinde mülkî idarecilerin görüşleri elbette dikkate alınacaktır. Jandarmanın başa çıkabileceği küçük olaylara ordunun müdahalesi etmesi, İtilâf Devletleri'nin gözünde bölge asayişinin gerçekten karışık olduğu görüntüsü vereceğinden ülke için yararlı olmayacaktır⁵⁵.

Dâhiliye Nezareti'nden Harbiye Nezareti'ne 27 Mayıs 1919'da gönderilen gizli ve acil yazıda, Ali Batı'nın firarına sebep olan Alay komutanı hakkında gereken işlemin yapılması ve İdare-i Vilayet Kanununun ilgili maddesi gereğince Vilayette güvenliğin sağlanması için gereken askerî tedbirlerin derhal uygulanmasının gerekli yerlere önemle tebliği ve sonucun acilen bildirilmesi istenmişti⁵⁶.

⁵⁴ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.12-13.

⁵⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef. 4/1; BOA, DH. ŞFR., 100/42.

⁵⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.6/2, 6/1; BOA, DH. ŞFR., 99/380.

Aynı tarihte Dâhiliye Nezareti'nden Diyarbakır Vilayetine yazılan şifrede, asayişin sağlanması için askerî kuvvetlerden acilen yararlanılması için Harbiye Nezareti'ne başvurulduğu, acil durumdan dolayı İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu gereğince gerekli bölgelere asker sevki için Valiliğin teklifine Kolordu veya Tümen Komutanı tarafından muvafakat edilmediği takdirde sonucun acilen bildirilmesi istenmişti⁵⁷.

Yine aynı tarihte Umum Jandarma Kumandanlığı'na yazılan tezkirede, Diyarbakır Vilayeti'ndeki jandarmanın düzenlenmesi ve ıslahının gereği tekrar tekrar bildirildiği halde henüz gerekenin yapılmadığından bahsedilmiş ve mevcut durumun nezaketi ve özellikle güvenlik sorununun önemi açısından adı geçen Diyarbakır Vilayeti jandarmasının ıslahı işine acilen başlanması istenmişti⁵⁸.

18 Haziran 1919'da, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa Dâhiliye Nezareti'nin 27 Mayıs tarihli yazısına şu cevapları vermişti: Ali Batı'nın Nusaybin'den çıkarılması ve yakalanmasında tedbirsizliği anlaşılan Alay komutanı cezalandırılması için Diyarbakır'a gönderilmiştir. Ali Batı'nın takibatına başlanmış olup bir haftadan beri 500 kadar silahlı adamıyla çarpışmalar devam etmektedir. Güvenliğin sağlanması için 13. Kolordu tarafından mümkün olan her şey yapılmaktadır. İtilâf Devletleri gözünde bölge güvenliğinin karışık olduğu ve Kolordunun aciz kaldığı görüntüsü verilmemesi için sivil otorite ve jandarmanın güvenliğin sağlanması konusunda Kolorduya yardımcı olmaları için gerekli yerlere emir verilmesi faydalı olacaktır⁵⁹.

Sonuç

Ali Batı'nın bir Kürdistan kurma hayali ve düşüncesi taşıdığına dair bir bulguya rastlanmamıştır. Bu konuda kendisinin yeterli fikrî ve entelektüel bir alt yapıya da sahip olmadığı kanaatindeyiz. Arkasında bağımsız bir Kürdistan için çalışan entelektüel Kürtlerin bulunduğu da şüphelidir. Ali Batı'nın en azından 1908 öncesinden beri eşkıyalık yaptığı belgelerden anlaşılmaktadır. Mütareke döneminde istikrarsız bir devletin içinde bulunduğu şartların yeniden harekete geçmek için elverişli bir ortam yarattığını düşün-

⁵⁷ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef. 8/1; BOA, DH. ŞFR., 99/380.

⁵⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef. 7/1.

⁵⁹ BOA, DH. EUM. AYŞ., 14/27, Lef.5.

müş olmalıdır. Daha Yunanlılar İzmir’i işgal etmeden ve Mustafa Kemal Paşa Samsun’a çıkmadan önce İngilizlerin teşviki ve silah yardımı ile harekete geçen Ali Batı, Osmanlı Devleti’ni üç ay boyunca uğraştırmıştır. Bu son eylemi ise hayatına mal olmuştur.

Çalışmamızda kullanılan belgeler, bölgedeki çoğu aşiretin devlete sadık kaldığını göstermesi açısından önemlidir. Doğal olarak, aşiretlerin yapısında birbirinden bağımsız davranma özelliğinin olması ve bazen de aralarında düşmanlığın bulunması Devletin kısa sürede olayı bastırmada güçlük çekmemesini sağlamıştır. Olayın bastırılmasının ardından bazı aşiret reisleri yardımlarından dolayı ödüllendirilmiştir.

sayfa boş